

Magyar Képzőművészeti Egyetem
Doktori Iskola
2018

TESTSZOBOR

SZOBORTEST

DLA értekezés tézisei
Polgár Botond

Témavezető: Kőnig Frigyes

Amint a címadó kiazmusból is kivehető, értekezésem vizsgálódásának tárgya az emberi testet ábrázoló szobor. Pontosítva a kérdésfelvetést, arra próbálok rávilágítani, hogy a testet megjelenítő szobor létrehozásának motivációja, folyamata és jelentésrétegei milyen tényezőkből épülhetnek fel. Kézenfekvőnek tűnhet az a megállapítás, hogy tulajdonképpen az aktról beszélek, de míg ezzel általában minden meztelen emberábrázolást szoktunk jelölni a szobrászaton kívül a festészetben vagy a fotográfiában is, az én figyelmem kizárólag a testet vagy testrészletet megjelenítő szoborra, és ezzel összefüggésben magára a testre irányul, ezért is ragaszkodtam a test szóhoz és annak szóösszetételeihez.

Az volt a hipotézisem, hogy az anyagba leképezett test egy olyan projekció megvalósulása, amely mögött egy bonyolult testképzet-halmaz áll, amit a szobrász munkája során kivetít, feldolgoz – bizonyos mértékben akkor is, ha modell után dolgozik, vagy konkrét mintát követ. Ez a testképzet-halmaz pedig hosszasan épül fel: részben tudatosan, a szakmai gyakorlatot jelentő mimetikus feladatok során, részben öntudatlanul, magába olvasztva számtalan emlékképet, hangulatot és fogalmi ismeretet. A kérdéskört rendkívül komplexnek vélem, ezért a történeti áttekintés és osztályozás helyett – mellyel talán végig a felszín közelében maradnék – egy saját válaszkeresési alternatíva irányába indultam el, amelynek vezérfonala egy analitikus introspekció, saját alkotói folyamatom megfigyelése, boncolása. Mint ilyen, szükségszerűen személyes, olykor talán feltárulkozó és szubjektív, bár szándékom egy lehetőleg pontos fenomenológiai vizsgálata ennek a folyamatnak. Sejtéseim, felismeréseim megfogalmazása közben kognitív tudományok tételeire támaszkodom és idézeteket vonultatok fel, de a benyomásaim és az ismeretanyagok közötti oszcilláción túl végig lappang a háttérben egy kétely azt illetően, hogy az élményanyagaim vizuális feldolgozása és ennek verbalizálása között mennyire pontos a lefedettség. Az a gyanúm, hogy a fogalmi nyelv és a vizuális nyelv közötti kompatibilitás nem sokkal lehet nagyobb, mint például a kotta olvasása és a zene hallgatása közötti.

Értekezésem szerkezetileg három nagy egységre tagolható. A bevezetőt követő három fejezet (*A testemen keresztül / A kő teste. A kőtest / Torzóim. Hiányos szobortestek*) az anyagba projektált testkép komponenseit próbálja tézisszerűen sorra venni. A középrész gondolatmenetem szempontjából tendenciózusan összeválogatott hét munkám elemzése (*Corpus / Testidézetek / Seb. Stigma / Hommage a Courbet / Mítoszok teste. Lilith / Pártorzó*). A harmadik egységben pedig ezeket egy terjedelmesebb, szintézis jellegű fejezet (*Szagrális és profán testek*) követi, majd az utolsó fejezet (*Test-esetek. Egy rögeszme hétköznapjai*) egy kivezetés, mely a feldolgozott test-konceptióm úgymond gyakorlati helyzetekbe keveredését villantja fel. Ez a hármás felosztás nyilván nem ennyire kimért, a műelemzéseket tartalmazó középrész néhol visszautal az első fejezetekre, néhol előrevetíti a harmadik rész gondolatait, amelyben viszont a csoportosítási kísérletnél megfordítom az addig elemzett szobrok által felvázolt sorrendet.

Szövegem karakterét inkább irodalminak vélem, mint tudományosnak, ezért fő gondolatmeneteimet pusztán formalitásból nevezhetem téziseknek, ezek pedig a következők:

I. Ahhoz, hogy a hipotézisem tárgyaként megnevezett testképzet-halmazt értelmezni és elemezni kezdjem, meg kell határoznom saját testképemet. Ez a test-tudat, mely az öntudatnak a test percepcióját lefedő része, koncentrikusan épül fel. A test külső határa a bőrfelület összessége, ennek függvényében tisztázandó a bent és a kint fogalma, az érzékszerveim határától egészen ismereteim határáig. A képlet átfordítható a lent és fent, a

mikro- és makrokozmosz analógiájának értelmezésébe, ahol a középpontszerű öntudat a végtelen univerzum észleletét belső képzetként építi fel. A koncentrikus rendszerbe új szempontot, a reflexió új rétegét a tükörkép hozza: a belülről észlelt test kívülről szemlélhető (narkisszoszi szituáció). A szobrász számára újabb réteg a test anyagba történő leképezésének aktusa, mint a reflexió utáni következő szintje a testképzet megismerésének (pügmalióni szituáció). Foglalkoznom kell a test és a lélek egységének fogalmával. Szemelvényeim, idézeteim a pszichológia, filozófia, vallás, mitológia területein keresnek támaszpontokat.

2. Meg kell ismernem és értenem a projekcióm médiumává választott anyagnak, a kőnek a természetét és jelentésrétegeit, mert ez döntően befolyásolja kivetített testképzetem jellegét, nemcsak közvetlenül, a munkafolyamat során, hanem visszahatva, belül alakítva magát a képzetet. Ugyanakkor ha már meghatároztam test-tudatom térbeli helyzetét egy koncentrikus struktúrában, időbeli helyzetére is tudok reflektálni egy lineáris rendszerben, ahol testem biológiai időtartamát a kő, vagyis a földtörténeti idő dimenzióihoz tudom arányítani, mely arány hasonlít a térbeli arányokhoz testpercepcióm és az univerzum vonatkozásában. Ezen arányok tudata a jelentéktelenség megsemmisítő érzete helyett a szobrász számára mégis tartogat kiutat, amely nemhogy vigasz, de akár beteljesülés is lehet, flow-élmény testképzetének kőbe projektálása közben, mialatt a kozmogóniai időléptékkel érintkezik. Véleményem szerint a prehisztorikus, az ókori és a ma élő szobrász szinte irracionális közelségben van egymáshoz ebben a folyamatban.
3. A saját szobraim elemzése, keletkezéstörténeteik és ötletforrásaik vizsgálata során (ez a rész egyben a legszubjektívebb és legszemélyesebb, ugyanakkor számomra a legkonkrétabb információkkal bír) arra a felismerésre jutottam, hogy műveim emlékháttere jóval mélyebb, mint amit munka közben felismerhettem. Olyankor csupán egymás előzményeiként láttam őket, ahogy bizonyos formai problémák újabb és újabb verzióival kísérleteztem. Lépésről lépésre tártam fel egy-két esetben egészen kora gyermekkoromban elraktározott élményanyagokat, melyeknek verbalizálása ugyan kissé nehézkes, többnyire képek, hangok, hangulatok, de a tudatelőttés állapotukból felszínre hozva tovább árnyalják testképzet-halmazomat, amelyből eljövendő szobraim projektálódnak majd.
4. A részletekbe, jelentésrétegekbe, párhuzamokba bonyolódott műelemzések után szintézis jellegű gondolatmenethez érkezem. Testképzeteimet a megvalósult szobrok és az elraktározott élményanyagok alapján két részre osztom, melyeket a profán és a szakrális test egymással ellentétes fogalma köré csoportosítok. Megjegyzem, hogy általában nincs vegytiszta megjelenésük, ezért demarkációs vonal meghúzása sem lehetséges; gyakran valamilyen arányú keverékről lehet szó. Míg a profán test a létfenntartás és a fajfenntartás biológiai jellegű és kollektív természetű hétköznapjaiban éli életét, a szakrális test a biológiai élettartamon kívül eső dimenziókkal érintkezik, alapja az egyén szorongása az ismeretlen előtt, vagy ráhangolódása az odaátra. Ez az átkelők teste, akik valahonnan érkeznek (születnek), és valahová távoznak (meghalnak), és e testekhez kapcsolódik a legtöbb rítus a föld minden táján, minden vallásában. A testszobor forrásvidéke, múltja, jelene, és vélhetően jövője is ebben az összefüggésben keresendő.

A kivezető szakaszban – mintegy konklúzió gyanánt – rámutatok, hogy egy ilyen testképzet-halmazzal való foglalatosság nem áll meg egy értekezés utolsó soránál, mint ahogy nem is a címlapon kezdődik. Ennek rögeszmeszerű művelése, gyarapítása és értelmezése egy folyamat; rendszerezése, karbantartása szüntelen feladat, és minél nagyobb kohézióval bír, annál biztosabb viszonyítási pont és koordinátarendszer a tájékozódásban, mely a művészet vége utáni fejezetben nem is annyira egyszerű. Ha a szobrász ebben a szemléletmódban szüntelenül látja a testben a szobor lehetőségét és minden szoborban a bonyolult testképzet-kivetülést, ha az anyagba nyúlva a kozmogóniai időben tapinthatja a múlandó test formáját, és ha évezredekkel korábbi kollégáira mint tegnapiakra tud gondolni, akkor a jelen látszat-pörgése és haladás-illúziója kevésbé tévesztheti meg, és talán mindezt meggyőzőbben is tudja tanítani a következő generációknak.